

Nove knjige

Ekrem Durić, Moje godine u Vijetnamu, Glavni odbor Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata Sarajevo, 2001.

General u penziji Ekrem Durić, jedan je od trojice Gračanlija, koji su kao đaci Šerijatske gimnazije i pripadnici ilegalnog antifašističkog pokreta u Sarajevu, početkom 1942. godine stupili u NOB-u i to u redove Prve proleterske brigade na području Foče. U svojoj vojnoj i diplomatskoj karijeri, između ostalih odgovornih dužnosti, u periodu od februara 1976. do decembra 1978. godine, bio je jugoslavenski ambasador u Vijetnamu. Tokom te svoje diplomatske misije iz dana u dan je pedantno bilježio sve što se dešavalo u toj zanimljivoj zemlji, davao svoje kratke ocjene i analize mnogih događaja i pojava da bi dvadesetak godina kasnije sve to pretočio u knjigu koja se sastoji iz četiri dijela. Prvi dio čine uvodne napomene u kojima se razmatra osnovni motiv autora zbog kojeg se odlučio na pisanje, drugi dio se odnosi na sam Vijetnam, treći dio je diplomatski dnevnik, a četvrti analiza vojne vještine, strategije i taktike, te organizacije oružanih snaga Vijetnama.

Dva su razloga što se knjiga pojavljuje dvije decenije nakon okončanja diplomatske misije ovog autora u Vijetnamu. Prvi je, prema njegovim riječima, što se dio materijala zbog povjerljivosti nije mogao objavljivati najmanje deset godina nakon njegovog nastanka, a drugi je agresija i rat u Bosni i Hercegovini.

Prema riječima generala u penziji Džemila Šarca na promociji knjige u Gračanici (12.7.2001), ova knjiga "doprinosi našim saznanjima o historijskim zbivanjima u jugoistočnoj Aziji i Dalekom is-

toku posljednjih decenija 20. vijeka. Riječ je o prilogu našim iskustvima na području međunarodnih odnosa. Ta iskustva nisu samo historija, nego svojim poukama mogu biti korisna i danas, posebno bosanskohercegovačkim faktorima koji se bave spoljnom politikom i problemima narodne odbrane." Šarac je dalje ukazao na neke paralele iz tridesetogodišnjeg ratovanja u Vijetnamu, jugoslavenskog iskustva iz Drugog svjetskog rata i iskustva iz odbrambeno-oslobodilačkog rata 1992-1995. godine u Bosni i Hercegovini. Po njegovom mišljenju, to je, prije svega, borba sa daleko nadmoćnijim agresorom u naoružanju i materijalnim izvorima, zatim kombinovanje partizanskih i frontalnih dejstava i borba za ljude.

"Na prvi pogled knjiga nekom može izgledati suhoparno, sa mnogo činjenica i detalja, to je ipak jedan ogroman napor i moj utisak je da ona predstavlja vrijedan udžbenik za našu mladu diplomatiju iz kojeg se vidi kako jedan ambasador treba da se ponaša i što treba da radi da bi uspješno obavio svoj zadatak" rekao je, pored ostalog, Rizo Mehinagić, publicista iz Sarajeva, inače rođeni Gračanlija, drugi promotor ove knjige u Gračanici.

Omer Delić

Annemarie Schimmel, Odgonetanje božijih znakova, fenomenološki pristup islamu, prevod s engleskog Fikret ef. Pašanović, El-Kalem Sarajevo, 2001.

Annemarie Schimmel je, kako napisao prof.dr. Enes Karić u pogovoru ove knjige, spisateljica bez premca na području islamskih studija danas u Njemačkoj i na evropskom Zapadu. Ona pripada onom dobroćudnom dijelu orijentalizma, orijentalizmu koji nije teorija gospodarenja, podvrgavanja i podjarmljivanja islamskog Istoka od strane Zapada.

Do sada je napisala 80 knjiga, koje su uglavnom rezultat njezinog širokog interesovanja za islam, počevši od studija jezika (napisala je nekoliko udžbenika za arapski jezik), do proučavanja imena, naziva, pojmova (dva velika zbornika muslimanskih arapskih i muslimanskih turskih osobnih imena i prezimena). Kao dobar poznavalac svjetskih religija i civilizacija, ova Njemica bavila se teologijom islama «da bi preko teologije stigla do filozofije islama, a iz ove dospjela do samoga sufizma. U sufizmu je Annemarie Schimel pronašla najljepšu poeziju – vječnu pjesan islama», piše dr. Karić.

«Odgonetanje božijih znakova» je jedna od najvažnijih knjiga Annemarie Schimel, iza čijeg imena dr. Enes Karić ispisuje riječi: «Diva orijentalnih islamskih znanosti u Evropi». Knjiga sažima cijelo životno izučavanje islama i, «što je još važnije, njeno razumijevanje islama stavljaju u fenomenološki okvir, što će znati cijeniti učenjaci i studenti iz drugih religijskih tradicija. Djelo će biti putokaz za one koji islamske studije budu željeli smjestiti u opće tokove religijskih studija» (William C. Chittick) Na 480 stranica ove knjige spisateljica nam na sebi svojstven način objašnjava sveti aspekt prirode i kulture, sveti prostor i vrijeme, uvodi nas u sveti čin, objašnjava fenomene riječi i spisa, pojedinca i društva, boga i njegovih stvorenja, te odgovara na pitanje: Kako pristupiti islamu?

Uvodeći nas u fenomenologiju božijih znakova, Annemarie Schimel ispisuje sljedeće poruke: «Sve vanjske manifestacije, različiti oblici objavljivanja su znakovi. Riječ o Bogu je, po Rumijevom divnom izričaju, poput 'mirisa nebeskih jabukovih stabala' (M VI 84). Izvanjske stvari su su potrebne u mjeri u kojoj su potrebna prsa da zatvore misterije srca, ali Bit Božanstva ostaje zauvijek skrivena; ljudsko biće može

samo ščepati skut Njegove dobrote i pokušati pronaći put do Njega posredstvom njegovih znakova...»

Gračanički glavni imam Fikret eff. Pašanović uspio je napraviti izvanredan prevod ovog filozofskog štiva. Uglavnom je poštovao transkripciju iz originala, izuzev određenih termina, koji su sasvim uobičajeni u bosanskom jeziku. Umjesto «*ritualna molitva*», naprimjer, uglavnom je korištena riječ *namaz*, umjesto *pranje* – *abdest* itd. Riječ «*prophet*» uglavnom je prevedena kao «*poslanik*», riječ «*saint*» koja je najfrekventnija u ovoj knjizi nije prevedena kao *sveti* ili *svetac* ili sa *evlija*, već sa *dobri*, što je, svakako najsretnije rješenje i u duhu bosanskog jezika. Zahvaljujući svom istančanom osjećaju za domaći izraz i stil, ovaj prevodilac darovao nam je jedno, po dubini filozofskih poruka dosta složeno i u isto vrijeme čitljivo i «lahko prohodno» štivo.

Omer Hamzić

**Zlatko Dukić, Zna li ovo Maršal (roman),
Narodna i univerzitetska biblioteka
Tuzla, 2001.**

Roman «Zna li ovo Maršal» je deseta knjiga proze, kojom Zlatko Dukić, trenutno najplodniji tuzlanski pisac, prozaist, novinar i publicista, ulazi u zrelo doba svog književnog stvaralaštva. Iza njega je, dakle, značajan stvaralački opus, ali još uvijek nedovoljno valoriziran, jednim dijelom čak ignorisan, ponekad namjerno prećutkivan. Još uvijek nemamo ozbiljnije kritičke analize toga opusa, u kojem je, ako ništa upisano jedno vrijeme, jedan vremenski insert Tuzle i njezine okoline na prelazu 20. u 21. stoljeće.

Pitanje glasi: zašto?

Nije dovoljno podsjetiti se na žalosno stanje naše književne kritike, da ne kažem

nacionalne kulture uopšte, upirati prstom na naše uskogrudosti, palanačko-čaršijske zavisti. Uzroci su tu oko nas, a treba ih tražiti u činjenici da je Zlatko Dukić bio i ostao primjer angažovanog pisca, britkog kritičara, uglavnom nelijspe naše stvarnosti, koju prikazuje u pomalo izvrnutom ogledalu, sa blagim okusom ironije i gorčine.

U novinarskim tekstovima, u romanima i pripovijestima Zlatka Dukića novinara i Zlatka Dukića pisca (ne zna se koliko čega je više) ima toliko sadašnjosti – da su se u njegovim likovima kao u ogledalu mnogi prepoznavali i još uvijek prepoznaju, mnogi živi i aktivni – takoreći iz našeg komšiluka, ali i drmatore iz naše aktuelne vlasti, najčešće ogoljeni do svoje ružnoće i karikaturalnosti – kojima se, naravno, ta proza nije mogla doimati plaho umjetnički, pa su nalazili načina da prećutno pređu preko svega – i da štošta porade kako ta “pisanija” ne bi proizvela nikakve efekte, ko božija vodica.

S druge strane, pozicija Zlatka Dukića kao novinara, koji je zapravo književnik, odnosno književnika koji ostade u novinarstvu i to angažovano – do kosti, razlog je što su odjeci i reakcije na njegove brojne novinarske tekstove, uglavnom briljantne osvrte i komentare, uvijek bili u potpunoj srazmjeri sa prećutkivanjem i ignorisanjem njegovih književnih tekstova, bez obzira na njihove umjetničke i estetske domete.

Zato bih spomenuo samo neke, nedovoljno isticane, a vrlo značajne karakteristike Dukićevog književnog opusa, koje bi mogle biti predmet posebnih analiza, ocjena i elaboracija nekih sadašnjih ili budućih književnih analitičara:

- Sve što izlazi iz književne radionice Zlatka Dukića primjer je savremene

angažovane proze, vrlo specifičnih odlika koje se moraju, pored književno-estetske, podvrći i povijesno-sociološkoj, pa i ideološko-političkoj elaboraciji;

- Odnos: čovjek – vlast u svojoj univerzalnoj suprotstavljenosti, pri čemu je čovjek uvijek gubitnik, “upotrijebljen” za ostvarenje takozvanih viših ciljeva (i kad se uzdiže i kad pada s vlasti), jedan je od glavnih motiva ove proze, pa i romana “Zna li ovo Maršal”. Taj je motiv u Dukićevoj prozi “oplemenjen” sa određenim dodatnim domaćim začinima i mirisima Balkana i provincije;
- Dokumentarnost njegove proze, fotografija i uronjenost u sadašnjost (bukvalno ovdje i sada) predstavlja jedan od najboljih književno-umjetničkih prikaza “zanimljivih vremena” tu oko nas. Iz te proze, siguran sam, moći će se u nekoj budućnosti naći bolji odgovori na mnoga pitanja takozvanih društava u tranziciji nego iz historijskih spisa i historijskih čitanki koje će se baviti tom problematikom;
- Slikanje sadašnjosti, umjetnička reakcija na historiju dok se ona bukvalno događa pred našim očima, takode je jedna od važnih karakteristika Dukićeve proze;
- U stilsko-jezičkom pogledu Dukićevi romani predstavljaju primjer izgrađenog, novinarsko-književnog ili poetsko-publicističkog izraza sa svim odlikama, kako neko zapisa, dukićevske individualnosti i originalnosti.

U nekim, da kažem staromodnim klasifikacijama stila pisanja, novinarski se stil obično uzimao kao niža stilska kategorija u odnosu na književno-umjetnički. Primjese novinarskog izraza u nekom

umjetničkom tekstu „evidentirale“ su se obično kao mahana toga teksta. To, međutim, nije slučaj sa Dukićevom prozom. Naprotiv, on je uspio kao rijetko koji naš spisatelj da taj novinarski stilski postupak tako vješto uplete i uprede u svoj književni izraz i da tim postupkom izgradi, hajde da ponovim, sasvim originalan dukićevski stil.

Spomenutih 5 karakteristika dosadašnje Dukićeve proze, od kojih svaka zaslužuje posebne elaboracije, možemo naći i u njegovom najnovijem romanu „Zna li ovo Maršal“. Ali to je štivo koje nam donosi i nešto više, nešto novo. Naime, Dukićev „Maršal“ jeste roman naše sadašnjosti, ali je to roman i naše prošlosti istovremeno – koje se međusobno dodiruju, prepliću, sijeku: uslovno rečeno, to je – „partizanstina“, odnosno naše klasično komunističko doba (UDB-e, IB-a, Golog Otoka, pa recimo i samoupravljanja) i takozvano doba demokratije, uključujući i rat 1992-1995. i poratno doba koje živimo. Sudbina oca i sina – Lutve i Ibrice Efendića, njihove razlike i sličnosti – u patnji i odbačenosti – nakon propasti njihovih ideala, čini sadržaj ovog romana.

U izgradnji svojih glavnih likova, oca i sina, pa i drugih likova u ovom romanu Dukić se služi takozvanom filmskom tehnikom (retrospektivna montaža, usporevanje radnje, veliki planovi, brže ili sporije izmjenjivanje slika). Takvom tehnikom on postiže svoj cilj: pokazuje čitaocu različite aspekte likova, a samim tim i zbivanja, to jest radnje, u više vremenskih paralelnih ravni, njihovu složenost, komplementarnost i simultanost s ostalim zbivanjima u njima i oko njih.

Paralelizam kompozicije ovog romana, čija se radnja uspostavlja u dva vremenska toka, te njihovo međusobno povremeno preplitanje, međusobni dodiri i

ukrštanje proizvodi određene „stilske varnice“, koje su na pojedinim mjestima jako izražene (gotovo da proizvode zvuk), a na drugim mjestima jedva primjetne, diskretne, gotovo nevidljive.

Analiza književnog postupka u romanu „Zna li ovo maršal“, koji ima sva obilježja modernosti, vodi nas na područje sintaktostilistike. U toj paralelnoj priči smjenjuju se izuzetno česti prekidi i narušavanja takozvanog „jedinstva rečenice“ i ponovno sastavljanje prekinutih dijelova rečenice – čime pisac u svoj izraz uključuje prepoznatljive ekspresivno-impresivne vrijednosti, dakle svoj afektivni odnos, ali i angažovan stav prema svom predmetu interesovanja, odnosno opservacije. Na mnogim mjestima u ovom romanu, gotovo na svakoj stranici, susrećemo takozvani prepleten red riječi. On vrlo efektno među dijelove rečenice umeće druge dijelove, prekida složenu rečenicu, da bi u njezino tkivo utkao drugu rečenicu ili sintagmu, što sve skupa ubrzava ili usporava ritam kazivanja, ritam priče koja nas na mnogim mjestima asocira na pjesmu u prozi – zavisno od samog sadržaja i dinamike odvijanja događaja. Način iskaza i ti prepoznatljivi prekidi čine specifičnost ovoga stila, koji se i grafički određuje na stranicama ove knjige. Zapravo, to je onaj čudni ritam koji nas zaokuplja pri čitanju i drži gotovo na svakoj stranici knjige, to su neki tajanstveni otkucaji koji do nas dopiru po nekom, nama nepoznatom pravilu.

Povremeno ubacivanje fraze „Zna li ovo Maršal“ na posebno odabranim mjestima u tkivu romana učini nam se kao odjek nekog dalekog akorda koji smiruje, tješi, razgaljuje i u isto vrijeme opominje, izaziva čuđenje, nadu i prijetnju – neko me ili nečemu što nas stiže i pritišće, kao izlaz iz nevolje, kao krajnje rješenje koje negdje za nas postoji, kao zaštita i opet kao

razočarenje, rezignacija, uzaludna nada, kao daleki eho onog nekadašnjeg našeg traženja izlaza - kad smo u potrazi za pravdom, mogli imati utjehu i odahnuti, donoseći krajnju odluku koja je glasila: žalit ću se do Maršala.

Umetnuti dijelovi su kompletne složene rečenice u složenoj rečenici, ponekad samo prosti iskazi i pojašnjenja, komentari u malom, potpuno nezavisni, počesto bez ikakve sintaktičke veze s rečenicom u koju se umeću. Ali stilski efekat njima se u potpunosti postiže: ekspresivnost, dinamika kazivanja, ritam. Riječ je, dakle o preplitanjima koja imaju ritmičko-stilističku funkciju.

Po njima možemo prepoznati Dukića - pisca, koji jeste, zašto ne reći, zadržao opšte karakteristike stila javne riječi, ali ima i svoje prepoznatljive individualne osobine, među kojima ističemo: poseban sklop riječi u rečenici, odnosno uplitanje i umetanje jedne rečenice u tkivo druge - sa karakterističnim prekidima toka misli, toka svijesti, odnosno kazivanja - koji se smjenjuju po nekom posebnom unutrašnjem rasporedu i ritmu. To je ritam koji od ovog romana čini jednu veliku pjesmu u prozi, neku neobičnu poemu, poetizirani feljton. Naravno, tu su i druge individualne osobine Dukićevog stila: poseban izbor riječi, posebno bojenje (emocionalno, ljudsko, ideološko-političko) upotrijebljenog jezičkog materijala itd. On jednostavno kao da časka sa čitaocima, kao da pojašnjava ko neka naivna dobričina, kao da se s nama šali.

Odavno se Dukić svojim ličnim stilom, kao ustalom i ličnim stavom, izdavao kao stvaralac, kao pisac, kao poslanik javne riječi, ocjenjivač stvarnosti. Stoga i jeste u njegovim tekstovima vrlo teško prepoznati ili osjetiti gdje prestaje novinar, a počinje književnik i obrnuto. To, naravno,

nije nikakava mahana, već velika prednost ovog autora. Tako ustvari i govori novinar-pisac, odnosno pisac-novinar Zlatko Dukić. Njegov "Maršal" promiče ga, hajde da kažem, u novu književnu klasu, donosi mu još jedno odličje i promoviše u veći književni čin.

Omer Hamzić

Atif Kujundžić, Muške, ženske i druge pjesme, Javna biblioteka Lukavac, 2001.

Draga djeco!
Pjesnik Atif,
u ovoj knjizi,
pokušao je da bude dijete,
da sa vama razgovara
i da se igra sa vama.
Da progovori u vaše ime.
Učinio je to ozbiljno, jer poštuje Djecu.

Učinio je to dobro, jer i danas ima dušu koja sanja dječije snove.
A snovi su snovi.
U snovima i igri - sve je moguće.

Eto, draga Djeco!
Ova knjiga se meni puno sviđa.
A nešto mi govori, da će se i vama svidjeti!

Odano vaš,
sihirbaz i kaligraf,
Nijaz Alispahić

Atif Kujundžić, Metafizički putnik (pjesme), ITD «Sedam», Sarajevo, 2001.

Svoju duhovnu poziciju Atif Kujundžić eksplicira u prvoj pjesmi ove knjige. Ona je nedvosmislena: Kujundžić ne pripada recentnom *Zeitgeistu*.

*Ispred čiste Vjere u Jedinog Boga,
Filozofski pravci, škole i pogledi
lepršaju kao smeće u vjetru koji je
pokrenuo Njegov svemoćni Dah.*

Tako glase prvi stihovi ove pjesme – koji kazuju da ovaj pjesnik stoji paralelno sa situacijom koju je doseglo naše vrijeme, situacijom čije je stupanje na scenu sa Nietzscheom označeno kao *smrt Boga*. Kujundžić pri tom, nije anakron, jer nije *prije* te situacije: on je tu *naspram* nje, sa punom svijješću o njoj, i sa apodiktičnim stavom prema njoj kao *smecu u vjetru*. Također – i sa svijješću o sebi koja i jest to što ga čini suvremenim, neanakronim. Naprotiv: ta samosvijest i njezina recentna duhovna naporednost, *de facto*, i porađa cijelu ovu knjigu kao dijalog, kao raspravu dviju situacija što se, u suštini, međusobno isključuju, ali i određuju.

S čistom Vjerom u Duši, Čovjek je stvaran i, doista, svejedno mu je koliki izgleda drugima. Vjera u Njega snaga je Samosvijesti.

- to su naredni stihovi ove pjesme. Samosvijest je, ipak, iskazana već i u naslovu knjige. *Smrt Boga* bio je začetak dekonstrukcije metafizike u zapadnome duhu; pjesnik Atif Kujundžić, neudutim metafizički je putnik koji nema ništa s tim: on *«dobro zna da ostavlja trag. // Zna gdje će stići.»* Tako završava ta uvodna, u potpunosti autoreferentna pjesma, pjesma koja, dakle, sama daje ključ u kojem se moraju čitati potonji stihovi.

Jer – šta znači *ostavljati trag znajući gdje ćete stići?* Nema sumnje, to je modernistička koncepcija u kojoj svijet nije rasredišten, u kojoj sve što se zbiva ima

aprioran, zadati smisao, u kojoj je čovjek *apsolutni duh na putu svoje realizacije*, u kojoj je i pjesnik putnik što ostavlja trag kroz metafiziku putujući ka *telosu*. U tom smislu, sve ima samo jedan cilj, pa je, stoga, za našega pjesnika i samo pjesništvo svojevrsni *ibadet* kako i glasi naslov ove prve pjesme.

Nakon nje slijedi još deset uglavnom veoma dugih pjesama u kojima pjesnik, uistinu, ostavlja trag o svom (unutarnjem) putu. Jednom su to razmišljanja pred umjetničkom slikom – što je i ranije bila preokupacija ne samo pojedinih Kujundžićevih pjesama nego i cijelih pjesničkih knjiga; drugi put pred nama je pjesma koja bi, svojom intonacijom, htjela prometnuti se u čistu molitvu; zatim je tu rasprava sa znancem koji ne zna *ono što pjesnik zna* i što i nama, u dijaloškoj formi, želi saopćiti; potom najduža, u posve narativnom slogu, kroz trideset i tri (nimalo slučajno) manje cjeline sazdana pjesma što je i u naslovu određena kao *storija...* Konstanta je ovih pjesama ono što je već kazano: svjedočenje o ovostranoj ljudskoj trošnosti i Božijoj jednostiti, ili kako god hoćete formulirati ono što je već sasvim jasno. U svakom slučaju, poetska je supstanca ovdje uvijek takvoga kvaliteta i ona je to što je u ovim stihovima rastopljeno i što determinira cijelu knjigu. (*Kazano na promociji knjige u Centru za kulturu i obrazovanje u Tešnju, 21.9.2001. godine*)

Amir Brka

